

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o minimálnych zdravotných a bezpečnostných požiadavkách týkajúcich sa vystavenia pracovníkov rizikám vyplývajúcim z fyzikálnych činiteľov (elektromagnetické polia) (20. samostatná smernica v zmysle článku 16 ods. 1 smernice 89/391/EHS)“

[KOM(2011) 348 v konečnom znení – 2011/0152 (COD)]

(2012/C 43/10)

Samostatná spravodajkyňa: **pani LE NOUAIL MARLIÈRE**

Rada Európskej únie (22. júla 2011) a Európsky parlament (13. septembra 2011) sa rozhodli podľa článku 304 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ) prekonzultovať s Európskym hospodárskym a sociálnym výborom

„Návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o minimálnych zdravotných a bezpečnostných požiadavkách týkajúcich sa vystavenia pracovníkov rizikám vyplývajúcim z fyzikálnych činiteľov (elektromagnetické polia) (20. samostatná smernica v zmysle článku 16 ods. 1 smernice 89/391/EHS)“

KOM(2011) 348 v konečnom znení – 2011/0152 (COD).

Odborná sekcia pre zamestnanosť, sociálne veci a občianstvo poverená vypracovaním návrhu stanoviska výboru v danej veci prijala svoje stanovisko 8. novembra 2011 (samostatná spravodajkyňa: pani LE NOUAIL MARLIÈRE).

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 476. plenárnom zasadnutí 7. a 8. decembra 2011. (schôdza zo 7. decembra 2011) prijal 144 hlasmi za, pričom 45 členovia hlasovali proti a 4 sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Závery a odporúčania

1.1 EHSV odporúča prijať túto smernicu a čo najskôr ju transponovať do právnych predpisov členských štátov.

1.2 Výbor však podporuje, aby sa urýchlene iniciovalo prijatie zásady obozretnosti zohľadňujúcej riziká netermálnych biologických účinkov v súvislosti s pôsobením elektromagnetických polí. Je totiž potrebné, aby bola v úplnej miere dlhodobo zaručená vysoká úroveň ochrany zdravia pracovníkov prostredníctvom zavádzania najlepších dostupných technológií za ekonomicky prijateľné ceny. Výbor očakáva, že príslušné ustanovenie v tejto súvislosti bude doplnené do znenia smernice.

1.3 V záujme toho, aby bola táto zásada obozretnosti účinná a dôveryhodná, výbor podporuje rozhodnutie Komisie stanoviť limitné hodnoty. Ak má byť ale tento postup v plnej miere účinný, výbor odporúča, aby sa stanovili pevné limity, pričom by sa malo vychádzať z limitov, ktoré boli uplatnené pri transponovaní smernice 2004/40/ES (v Rakúsku, Českej republike, na Slovensku, v Litve, Lotyšsku, Estónsku a Taliansku). Výbor trvá na tom, že je nevyhnutné posilniť nezávislosť vedeckých subjektov, ktoré sa podieľajú na stanovení limitov pre vystavenie pracovníkov elektromagnetickému žiareniu, jeho účinkov a dôsledkov pre verejné zdravie, ako aj opatrení, ktoré sa musia prijať na ochranu zdravia pracovníkov vystavených takémuto žiareniu.

1.4 Je potrebné odstrániť konflikty záujmov medzi členmi týchto subjektov, pokiaľ ide o financovanie ich výskumov, ako aj ich vymenovanie (postupy verejného obstarávania

a výzvy na predloženie ponuky, využitie nezávislých verejných výskumných ústavov).

1.5 Výbor pripúšťa, že pri povolaniach, pri ktorých sa používa magnetická rezonancia na lekárske účely (MRI), je potrebné urobiť výnimku. Táto výnimka však musí byť časovo obmedzená a musí ju sprevádzať posilnenie prostriedkov poskytovaných pre výskum nových technológií určených na ochranu pracovníkov pred účinkami elektromagnetických polí a alternatívnych techník. Pracovníci, na ktorých sa bude vzťahovať táto výnimka, by mali mať k dispozícii väčšie ochranné prostriedky, osobitný lekársky dozor, poistenie občianskej zodpovednosti za škodu v prípade chýb pri výkone práce vyplývajúcich z vystavenia silným elektromagnetickým poliam. Výbor sa takisto domnieva, že uvedené zásady by sa mali vzťahovať nielen na pracovníkov v zdravotníctve, ale aj na všetkých ostatných pracovníkov, ktorí môžu byť vyňatí zo všeobecných ustanovení smernice na základe výnimky stanovenej v článku 3 návrhu.

2. Úvod

2.1 Cieľom návrhu smernice je zmeniť a doplniť smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2004/40/ES z 29. apríla 2004 o minimálnych zdravotných a bezpečnostných požiadavkách týkajúcich sa vystavenia pracovníkov rizikám vyplývajúcim z fyzikálnych činiteľov (elektromagnetické polia), ktorá mala byť pôvodne transponovaná do právnych predpisov členských štátov k 30. aprílu 2008. Netýka sa ochrany verejnosti vo všeobecnosti. V nadväznosti na špecifické otázky v súvislosti so zobrazovacou magnetickou rezonanciou používanou v zdravotníctve a vzhľadom na to, že je potrebné pokračovať v analýzach vplyvu smernice, Európska komisia navrhla a dostala dodatočnú lehotu na transpozíciu smernice do 30. apríla 2012.

2.2 Tento návrh je revíziou smernice z roku 2004 s novým systémom limitných hodnôt a akčných hodnôt pre nízke frekvencie a jeho cieľom je ochrana pred priamymi a nepriamymi účinkami spojenými s vystavením pracovníkov elektromagnetickým poliám, ale výlučne len v prípade známych krátkodobých účinkov. Nepokrýva najmä riziká, o ktorých sa diskutuje a ktoré súvisia s netermickými účinkami v dôsledku vystavenia niektorým nízkofrekvenčným poliám.

2.3 So zreteľom na špecifické využitie na lekárske účely bola udelená výnimka pre lekárske odvetvia využívajúce MRI. Okrem toho sa výnimky z ochranných noriem stanovených v smernici povoľujú pre ozbrojené sily a členské štáty majú povolené dočasne prekročiť tieto normy „v špecifických situáciách“.

3. Všeobecné pripomienky

3.1 EHSV nebol priamo požiadaný o konzultáciu v súvislosti so smernicou z roku 2004, ale v roku 2008 s ním bol prekonzultovaný návrh o posunutí termínu jej transpozície o štyri roky. V príslušnom stanovisku ⁽¹⁾ EHSV:

— pripomenul svoju výzvu z roku 1993 ⁽²⁾, aby sa „vypracovali vedecké štúdie, v ktorých by sa preskúmal stupeň ohrozenia zdravia pracovníkov vystavených (...) elektromagnetickým poliám (...) aj pri dlhoročnom vystavení“;

— konštatoval, že „súčasná úroveň ochrany pracovníkov pred rizikom spojeným s vystavením elektromagnetickým poliám sa v jednotlivých členských štátoch líši“, a preto by sa bezodkladne prepracovanie znenia smernice „malo stať prioritou, pretože je potrebné zaručiť primeranú bezpečnosť všetkým pracovníkom (...)“.

3.2 Vedecké štúdie poukázali na určitý počet škodlivých účinkov elektromagnetických polí na ľudské zdravie:

3.2.1 V prípade statických magnetických polí: kožné reakcie, zmeny na elektrokardiograme (reverzibilné až do intenzity 2 Tesla ⁽³⁾), zdravotné problémy, ako je silná nauzea, svetlé škvrny pred očami, závrate atď., pozorované už pri intenzite poľa 1,5 T ⁽⁴⁾.

3.2.1.1 V prípade polí nízkej frekvencie (< 10 MHz): poruchy elektrofyziologických procesov v organizme, ktoré môžu viesť

⁽¹⁾ Stanovisko EHSV, Ú. v. EÚ C 204, 9.8.2008, s. 110.

⁽²⁾ K návrhu smernice Rady o minimálnych zdravotných a bezpečnostných požiadavkách týkajúcich sa vystavenia pracovníkov rizikám vyplývajúcim z fyzikálnych činidiel, Ú. v. ES C 249, 13.9.1993.

⁽³⁾ Elektromagnetické pole sa vyjadruje v jednotke Tesla a jej symbolom je T. Tesla je teda medzinárodná jednotka na označenie magnetickej indukcie, ktorá zodpovedá jednému Weberu na meter štvorcový.

⁽⁴⁾ WILÉN J 2010 - WILÉN J, DE VOCHT F. 2010. *Health complaints among nurses working near MRI scanners - A descriptive pilot study*, Eur J Radiol, 13. októbra 2010.

k poruchám zrakového vnímania (tzv. fosfény), podráždeniu nervového a svalového tkaniva, srdcovým poruchám atď. ⁽⁵⁾

3.2.2 V prípade vysokofrekvenčných polí (> 100 kHz): hypertermia spôsobená absorpciou energie biologickým tkanivom.

3.2.3 Riziko vyvolania nepriamych účinkov, ktoré sú takisto škodlivé pre bezpečnosť a zdravie pracovníkov, ako napr. výbuch alebo požiar spôsobený elektrickým oblúkom, vymrštenie feromagnetických objektov, poruchy elektronických systémov, negatívny vplyv na pracovníkov, ktorí patria do kategórie „osobitne ohrozených“ a sú mimoriadne citliví na pôsobenie elektromagnetického poľa, ako napr. osoby s implantátmi, osoby používajúce elektronické zariadenia, ktoré nosia na tele, tehotné ženy alebo osoby liečené na nádorové ochorenia.

3.3 Naďalej sa vedie zásadná diskusia o fyziologických, netermických a strednodobých účinkoch nízkofrekvenčných polí.

3.3.1 Medzi predpokladané riziká patria zasiahnutie neuroendokrinného systému (hormóny, melatonín), nervové degeneratívne ochorenia (Parkinsonova choroba, Alzheimerova choroba, skleróza), účinky na reprodukciu a rozvoj človeka a/alebo zvierat (riziko potrátu, vývojové chyby) a zvýšené riziko výskytu rakoviny (mozgové nádory, detská leukémia).

3.3.2 Medzinárodná agentúra pre výskum rakoviny (IARC, International Agency for Research on Cancer), ktorá je súčasťou Svetovej zdravotníckej organizácie) zaradila nízkofrekvenčné elektromagnetické polia a rádiofrekvenčné elektromagnetické polia do kategórie 2b „možné karcinogénne účinky na človeka“ v roku 2001 z dôvodu možného rizika detskej leukémie, a potom opätovne v roku 2011 v dôsledku štúdie Interphone (podozrenie z vyššieho rizika výskytu gliómu, zhubného mozgového nádoru).

3.4 Nedávno zverejnená Hussova správa ⁽⁶⁾ varuje pred netermickými biologickými účinkami, ktoré by mohli mať škodlivé účinky na rastliny, hmyz a zvieratá, ako aj na ľudský organizmus, a ktoré súvisia s vystavením elektromagnetickým poliám, vrátane vystavenia nižším hodnotám ako sú limity, ktoré odporúča ICNIRP ⁽⁷⁾, a ktoré v zásade preberá súčasný návrh smernice Európskej komisie.

⁽⁵⁾ ICNIRP Guidelines for limiting exposure to time-varying electric, magnetic, and electromagnetic fields (up to 300 GHz), Health Physics, 74, 4. apríla 1998, s. 494–522; 494–522 - <http://www.icnirp.de/documents/emfgdl.pdf>.

⁽⁶⁾ The potential dangers of electromagnetic fields and their effect on the environment (Potenciálne nebezpečenstvo elektromagnetických polí a ich účinky na životné prostredie), 6. mája 2011 – Parlamentné zhromaždenie Rady Európy, Výbor pre životné prostredie, poľnohospodárstvo a územné otázky. Dokument 12608, s. 3 <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc11/EDOC12608.htm>.

⁽⁷⁾ Medzinárodná komisia pre ochranu pred neionizujúcim žiarením (International Commission on Non-Ionizing Radiation Protection).

3.5 Táto správa, ktorá vychádza zo syntetickej analýzy viacerých vedeckých výsledkov a z diskusií so všetkými zainteresovanými stranami (vedeckými pracovníkmi, Európskou agentúrou pre životné prostredie, MVO a občianskymi združeniami, podnikateľmi atď.) dospela k záveru, že EÚ musí prijať zásadu obozretnosti typu ALARA (*As low as reasonably achievable – to znamená stanoviť takú najnižšiu úroveň, akú je možné dosiahnuť*) a účinné preventívne opatrenia a takisto musí zrevidovať platné prahové hodnoty bez toho, aby sa čakalo na zosúladienie všetkých vedeckých a klinických dôkazov, pretože čakanie by mohlo spôsobiť veľmi vysoké zdravotné a ekonomické náklady, tak ako to bolo v minulosti v prípade azbestu, polychlórových bifenylov a tabaku.

3.6 V nadväznosti na túto správu, Parlamentné zhromaždenie Rady Európy prijalo uznesenie ⁽⁸⁾, ktoré v prípade noriem a limitov týkajúcich sa pôsobenia elektromagnetických polí všetkých typov a frekvencií odporúča použiť zásadu obozretnosti ALARA (*As low as reasonably achievable*), to znamená stanoviť takú najnižšiu úroveň, akú je možné dosiahnuť. V uznesení sa okrem toho uvádza, že zásada obozretnosti by sa mala použiť vtedy, ak vedecká analýza neumožňuje určiť riziko s dostatočnou istotou, vzhľadom na to, že ide o zdravie ľudí. Odporúčania prihliadajú nielen na tzv. termické účinky, ale aj na netermické alebo biologické účinky spojené s pôsobením elektromagnetických polí alebo ich žiarením. Treba konať, pretože vzhľadom na to, že obyvatelia sú v čoraz väčšej miere vystavení týmto účinkom, by ekonomické a ľudské náklady v dôsledku nečinnosti mohli byť veľmi vysoké, ak by sa zanedbali predbežné varovania. Uznesenie takisto zdôrazňuje, že je potrebné, aby vedecké expertízy boli nezávislé a absolútne dôveryhodné, aby sa zabezpečilo transparentné a objektívne preskúmanie potenciálnych škodlivých účinkov na životné prostredie a zdravie ľudí. Uznesenie na záver vyzýva, aby sa uskutočnila revízia vedeckých základov platných noriem pre vystavenie elektromagnetickým poliam stanovených ICNIRP, ktoré majú vážne nedostatky.

3.7 Vo svojich nedávnych a odôvodnených reakciách na súčasný návrh smernice sociálni partneri zdôrazňovali najmä to, že:

- by sa nemala vylúčiť žiadna kategória pracovníkov a že je potrebné vypracovať európske právne predpisy týkajúce sa vystavenia pracovníkov elektromagnetickým poliam,
- nemajú námietky v súvislosti s výnimkou pre pracovníkov používajúcich MRI, ak bude časovo obmedzená (v tomto návrhu smernice to tak nie je) a ak ju bude dopĺňať osobitný lekársky monitoring,

— majú obavy v súvislosti s ochranou pracovníkov pred rizikom dlhodobých účinkov (neboli zohľadnené v návrhu smernice), a navrhujú, aby sa zaviedli miesta pre konfrontáciu expertov ICNIRP a národných expertov členských štátov Európskej únie.

3.8 Napriek možným účinkom na ľudské zdravie, do dnešného dňa neexistujú právne predpisy EÚ pre harmonizáciu ochrany pracovníkov pred elektromagnetickými poľami na území EÚ.

3.9 EHSV opakovane potvrdzuje, že je potrebné vypracovať právne predpisy na ochranu pracovníkov pred dôsledkami ich vystavenia elektromagnetickým poľami, teda v oblasti, v ktorej všetky metodiky a vedecké poznatky ešte nedospeli ku konečnému výsledkom, hoci niektoré závery vedeckých výskumov potvrdzujú, že elektromagnetické pole má na organizmus pracovníkov negatívny vplyv, miera a rozsah tohto vplyvu sú však v každej štúdií odlišné.

4. Konkrétne pripomienky

4.1 Európska komisia sa vo svojom návrhu smernice rozhodla vychádzať skôr zo zvýšených ochranných opatrení v závislosti od prahových hodnôt, ako zo všeobecnejšej zásady obozretnosti typu ALARA. Pokiaľ ide o zdravie ľudí, mali by sa prijať všetky ochranné opatrenia potrebné na to, aby pracovníci neboli vystavení riziku dlhodobých účinkov, pričom súbor domniek pochádzajúcich z mnohých vedeckých štúdií dve vedecké komisie ICNIRP a SCENIHR ⁽⁹⁾ jednoducho odmietajú. Treba zdôrazniť, že je to spôsobené predovšetkým tým, že sa v uplynulých rokoch nerobilo veľa vedeckých štúdií zameraných na pracovníkov, pretože vedci sa hlavne zaujímali o problematiku vystavenia obyvateľov účinkom systémov mobilných telefónov.

4.2 Ďalší argument, ktorý tieto organizácie často používajú a ktorý vedie k odmietaniu všetkých dlhodobých účinkov, spočíva v tom, že neexistujú poznatky o biologických mechanizmoch, prostredníctvom ktorých by vystavenie elektromagnetickým poľami mohlo mať následky pre živé organizmy. Takýto argument by mal skôr podporiť zavedenie zásady obozretnosti, ak sa účinky pravidelne pozorujú, kým vedecká obec nebude schopná poskytnúť presné biologické vysvetlenia.

4.3 V tomto neistom kontexte výbor podporuje, aby sa odteraz, vždy, keď je to možné, uvažovalo o znížení vystavenia životného prostredia týmto účinkom, a to najmä prostredníctvom zavádzania najlepších dostupných technológií za ekonomicky prijateľné ceny.

⁽⁸⁾ Dokument 1815 (2011) <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc11/EDOC12608.htm>.

⁽⁹⁾ Scientific Committee on Emerging and Newly Identified Risks (Vedecký výbor pre vznikajúce a novoobjavené zdravotné riziká).

4.3.1 Je nevyhnutné, aby v ustanoveniach smernice bola vymedzená aspoň prípustná úroveň vystavenia, ktorá by nemala prekračovať limity, ktoré stanovili uznávaní experti členských krajín vo svojich prácach vychádzajúcich z vedeckých údajov a zverejnených v súlade so zásadami vedeckých publikácií.

4.4 Výbor bude odkazovať na užitočné stanovisko Francúzskej agentúry pre zdravotnú bezpečnosť životného a pracovného prostredia (AFFSET, Agence Française de Sécurité Sanitaire de l'Environnement et du Travail).

Najmä vzhľadom na:

- metodické nedostatky týkajúce sa popisu povahy vystavenia účinkom polí v experimentálnych podmienkach, zistené v mnohých štúdiách,
- prípadné dlhodobé účinky na niektoré konkrétne patológie a nevyhnutnosť lepšie zdokumentovať účinok (chronického) dlhodobého vystavenia,
- záujem pokračovať vo výskume niektorých prípadných biologických účinkov, pokiaľ ide o vystavenie „netermickým úrovňam“,

táto agentúra v roku 2009 navrhovala:

- 1) dbať na metodickú kvalitu štúdií *in vitro* a *in vivo*, najmä pokiaľ ide o fyzickú časť (popis povahy vystavenia a formu signálov), ale

aj biologickú časť (blind štúdie, vhodné kontroly, zisťovanie falšných pozitív, opakovanie experimentov, dostatočne relevantná štatistika atď.);

- 2) realizovať štúdie zamerané najmä na reprodukciu a vývoj na viacerých generáciách zvierat (napr. na zvieratách, ktoré sú náchylné na choroby, pre ktoré sú známe pravdepodobné ľudské gény – neurodegeneratívne ochorenia, niektoré druhy rakoviny, autoimúnne choroby), ktoré sa musia vždy porovnávať s normálnymi zvieratami a pre dokonale charakterizované realistické podmienky vystavenia účinkom;
- 3) zopakovať niektoré štúdie analyzované v tejto správe, ktoré poukazujú na biologické účinky, ktoré sú pravdepodobne fyziologickej povahy (najmä o prietoku krvi v mozgu);
- 4) vypracovať štúdie o frekvenčných pásmach do 400 MHz (najmä pre slabé chronické účinky) a nad 2,5 GHz ⁽¹⁰⁾.

4.5 V súvislosti so zásadou obozretnosti by sme chceli pripomenúť článok z 31 mája 2011, ktorý napísal pán Olivier Godard, vedúci výskumu v CNRS, laboratórium pre ekonometriu (UMR 7176), Ecole polytechnique, Francúzsko, s názvom „Principe de précaution: un bon principe en manque d'organisation de sa mise en œuvre“ („Zásada obozretnosti: dobrá zásada, pre ktorej zavedenie chýba organizácia“) ⁽¹¹⁾.

V Bruseli 7. decembra 2011

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Staffan NILSSON

⁽¹⁰⁾ Stanovisko AFFSET o aktualizácii expertízy týkajúcej sa rádiových frekvencií. http://www.afsset.fr/upload/bibliotheque/403036549994877357223432245780/09_10_ED_Radiofrequences_Avis.pdf.

⁽¹¹⁾ http://www.gabrielperi.fr/IMG/article_PDF/article_a1246.pdf a http://www.gabrielperi.fr/IMG/pdf/PubOlivier_Godard-precaution-0411.pdf.